

Hüsnü Feridun, Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinden 'Bir Ömür'*

M. Akif ERDOĞRU**

Kıbrıslı yazar bay Hüsnü Feridun, 1927 yılında, Kıbrıs'ta, Mesarya Ovası'nda yer alan, şimdi Türk kesiminde bulunan Vadili köyünde doğmuştur. İlk ve orta eğitimini adada bulunan çeşitli okullarda almıştır. Liseyi adada bitirdikten sonra, üniversite eğitimi almak için İstanbul Üniversitesine gönderilmiş; Fen Fakültesi Kimya Bölümüne yazdırılmıştır. Yazar, bu fakülteden lisans diplomasını almakla yetinmemiş, aynı zamanda 1951 yılında '*Fen Doktoru*' unvanını almış ve aynı yıl adaya geri dönmüştür. 1951'den 1969'a kadar adada maarif alanında çeşitli görevlerde bulunmuştur. Üst düzey bir bürokrat olarak, Kıbrıs'ta Türk Maarif Müdürü olarak, uzun yıllar, Rauf Denктаş ile birlikte çalışmıştır. Özel arşivinde çok sayıda resmi belgeyi saklamıştır. Bu sebeple, Kıbrıs Olayları'nı özellikle eğitim alanında yapılan düzenlemeleri iyi bilen birinci sınıf şahitlerden biri olarak dikkatimizi çeker. Özellikle 1951 yılı sonrasındaki dönemle ilgili olarak, o, Kıbrıs Türklerinin eğitim alanındaki yapılanmasında önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla, 1951-1969 dönemi için, onun Kıbrıs Olayları hakkındaki gözlemleri ve yayımladığı resmi belgeler, Kıbrıs Türk tarihçiliği açısından önem taşır. Yazar, 1989-2001 yılları arasında da KKTC Cumhurbaşkanlığı Eğitim ve Kültür Özel Danışmanı olarak görev yapmıştır. Bu kitap, aslında, 2001 yılında '*Eğitimle Bir Ömür*' ve 2002 yılında da '*Kıbrıs Türk Eğitiminin Tarihçesi*' isimli iki kitap yayınlamıştı. Bu her iki kitabı birleştirerek, yeniden gözden geçirmiş, bazı ilaveler yapmış ve 2011 yılında *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinden 'Bir Ömür'* başlığı altında yeniden yayınlamış bulunmaktadır.

---

* Hüsnü Feridun, *Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinden 'Bir Ömür'*, Galerî Kültür Yayınları, Lefkoşa Kasım 2011, 499 s.

** Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, aerdogru@gmail.com

Kitabın ilk kısımları, yazarın Kıbrıs'ta okuduğu okullarda aldığı dersler ile İngiliz döneminde Türk Maarifine ve öğrencilere karşı yapılan uygulamaları içerir. Bu kısımlar, Kıbrıslı bir Türk öğrencinin Lise eğitimine kadar hangi dersleri, nasıl aldığını ortaya koymasından önemlidir. Yazar, İngiliz ve Rum oyunlarına karşı bilinç kazandırılmış bir Türk öğrenci olarak takdim eder ve daha sonraki yıllarda kendisini Atatürk Milliyetçisi olarak ortaya koyar. Onun Ortaokul yıllarındaki bir tecrübesi önemlidir. İngiliz idaresi, Atatürk'ün ölümü için ortaokuldaki Türk öğrencilere yas tutturmamıştır. Halbuki, biz, İngilizlerin kısıtlamalara rağmen Lefkoşa'da, aklı başında yetişkin Türklerin, Atatürk için yas tuttuğunu, Türkçe gazetelerde ölüm ilanları verdiklerini biliyoruz. Demek ki, köy okullarında, genç Türk öğrencilerine Atatürk'ü ve onun reformlarını öğretmeye yönelik ciddi bir kısıtlama yapılmıştır. Yazar şöyle yazıyor:

'Bu yılın üçüncü ayında, 10 Kasım 1938'de, Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı ile okulca hepimiz sarsılmış, tüm okul mateme boğulmuştu. Ancak, okulun Çanakkale Savaşlarına katılmış eski bir İngiliz subayı olan müdürü Wood¹, herhangi bir törene izin vermemiş, hatta sınıfında Atatürk için ihtiram sükutu yapturan Halil Fikret² Hocamızı da disiplin cezası ile tehdit etmişti. Esasen, Wood'un 'Madam' dediğimiz Ermeni asıllı, İstanbul'un İngilizler tarafından işgal altına alındığı yıllarda tanıştığı, iyi Türkçe konuşan bir hanımı vardı. Sık sık okula gelir, okul işlerine karışır, okul bahçesindeki öğrenci topluluklarına Atatürk ve Türkiye aleyhinde atıp tutardı (s. 24)' demektedir.

Kıbrıslı Türk öğrencilere tarih, Türk dili, coğrafya, edebiyat ve din derslerinin öğretimi kısıtlanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de basılan Latin harfli kitapların, Kıbrıslı öğrenciler tarafından okunması, İngiliz idaresi tarafından engellenmiştir. 'Milli olan her şey' yasaklanmıştır: Bayrak çekmek, al-beyaz rengi kullanmak, 'Ankara'nın taşına baki İzmir yollarına bomba koydular, Annem beni yetiştirdi' gibi milli marşlar yasaklanmıştır. Yazara göre, İngilizlerin engelleyemediği tek şey, Ankara Radyosu'nun Türkçe yayınları olmuştur. Yazar, 1936'de Lefkoşa dışındaki Türk okullarının İngilizler tarafından kapatıldığını; Lefkoşa'da sadece iki okul bırakıldığını onun da başına iki İngiliz'in müdür olarak atandığını yazar. Böylelikle, Türkiye'den eğitimci idarecilerin getirilmesi geleneğine son vermişlerdir. Müçteba bey, Kazım Nami Duru, İsmail Hikmet Ertaylan, Binnaz Hanım ve Suat Seyid Hanım gibi Türkiyeli öğretmenlerin Kıbrıs ile ilgileri kesilmiştir. Yazarı etkileyen başka bir olay şudur: 18 Mart 1941'de

¹ İngiliz subay, *Çanakkale Harpleri* kitabının yazarı.

² Merhum Kıbrıslı tarihçi Halil Fikret Alasya.

Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Anthony Eden'in Lefkoşa'da Girne Caddesinde, Türk ve İngiliz bayrakları altında, otomobille geçişleri, yazarın unutamadığı, milli hislerini kabartan bir olaydır. Kıbrıslı Türk öğretmenler bu kısıtlamaları delmeye çalışmaktadırlar. Yazar, tarih hocası olan Halil Fikret Alasya'dan milliyetçilik eğitimi aldığını açıkça yazar. Diğer hocalar, Psikoloji hocası Nuri bey, Müzik hocası Mesut bey, ona milliyetçilik aşılamaşlar; Namık Kemal, Tevfik Fikret, İbrahim Alaeddin Gövsa, Necmeddin Halil Onan, Atilla İlhan'ın şiirlerini öğretmişler; Aka Gündüz'ün tiyatro eserlerini sahneye koymuşlardır. 1945'te *KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) Söz ve Halkın Sesi* gazeteleriyle, Kıbrıslı Türkleri, İngiliz idaresine karşı uyandırmaya çalışmaktadır.

1946'da üniversite eğitimi için İstanbul Üniversitesine geldiği zaman, Türk yöneticilerin Kıbrıs Türkleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ima eden yazarın şu satırları dikkati çeker:

'Ertesi gün, aldığımız randevuyla, İstanbul Üniversitesi GenelSekreteri Sn. Ferit Zühtü Özücü tarafından kabul edildik. Kabulde, Ferit Zühdü Bey, belgelerimizi sessizce inceledikten sonra 'Evladım, siz Üniversitemizdeki Türkçe eğitimi takip edebilecek misiniz?' diye sormaz mı? Biraz sarsıldık, ama kendisine Kıbrıs'taki Türk okullarında eğitim dilinin Türkçe olduğunu, evlerde, sokaklarda, her yerde Kıbrıslı Türklerin Türkçe konuştuğunu, uygun dille anlattık (s. 51)'

Ayrıca, 1946 yılında bir konferansta, başbakan Recep Peker'in *'Misak-ı Milli'nin çizdiği bugünkü hudutlarımız haricinde kalan ırkdaşlarımıza iyi şanslar dilemekten başka yapacak bir şeyimiz yoktur (s. 51)'* dediğini hatırlatır.

1957'den itibaren Kıbrıslı Türklerin eğitim alanında bilinçlenmeye başladıkları görülür. 1957 tarihli bir rapora göre, Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun sorumluluğu altında, ana hatlarıyla:

- 1- Nitelikli devamlı kadroda genç bay ve bayan Türk öğretmenler,
- 2- Öğretmen lojmanları
- 3- Öğrenci yurtları
- 4- Eğitim araç ve gereçleri
- 5- Müfredat Programında değişiklik
- 6- Türk Mitolojisinin okutulması
- 7- Öğretmenlerin köylüler ile yakın sosyal ilişki kurması
- 8- Lefkoşa'da Türk Lise binasının yapımı
- 9- Tüm okullarda Atatürk Resminin asılması,

10-Federasyon Günü, Gençlik ve Spor Günü, Türk Şehitleri Anma Günü ve Cumhuriyet Günü'nün kutlanması,

11- Türk öğrencilerin kolaylıkla ulaşabileceği yeni okul binalarının yapımı gibi, Türkiye Maarif sistemiyle uyumlu, talepleri olmaya başlamıştır (s.99-100). Öğretmenler Türkiye'den adaya gelecekler ve maaşları da Türkiye tarafından ödenecekti. İngiliz İdaresi, bu teşebbüsü engellemek için epey uğramıştır. Türkiye'den on iki kişi '*Halk Eğitimi Öğretmeni*' olarak adaya gelmiştir. Yazar, bu öğretmenlerin Rauf Denktaş'ın görev sorumluluğunda adaya getirilmesini, *Enosis*'e karşı koymak amacıyla kurulan TMT'nin temel yapılarından biri olarak değerlendirir (s. 114).

1958 İlkbaharından itibaren Türkiye'den çeşitli alanlarda uzaman bir çok kişi adaya gidip gelmeye başlamışlardır. Belli başlıları:

1. Hikmet İlaydın (Genel Eğitim)
2. Orhan Dengiz (Genel Eğitim)
3. Ahmet Sevinç (Genel Eğitim)
4. Hasan Acar (Genel Eğitim)
5. Vahide Baha Pars (Genel Eğitim)
6. Prof. Faik Reşit Unat'ın başkanlığında beş kişilik profesör heyeti (Kıbrıs Tarihi)
7. Prof. Dr. Hasan Eren (Kıbrıs Türk Lehçesi ve Köy adları)
8. Aziz Berker (Kütüphaneler)
9. İsmet Parmaksızoğlu (Kütüphane)
10. Mehmet Önder (Müzeler)
11. Fuat Baymur (Türk Dili uzmanı)
12. Hüsamettin Artan (Türk Dili Uzmanı)
13. Fevzi Selen (*Hayat Bilgisi* dersi)

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu, 1960'a kadar adada Türk Kültürü ve Milliyetçiliğini yaymak ve Türkiye ile bağları sıkılaştırmak için çeşitli adımlar atmıştır. Atatürk Resimleri, Atatürk Büstleri, Folklor Ekipleri, Mehter Takımı, Zeybek ve İzci Grupları, adaya gönderilmiş; Kıbrıslı Türk öğrenciler için Türkiye üniversitelerinde kontenjanlar ayrılmış; adada kütüphaneler, müze, tiyatro kurulması için çalışmalar başlatılmıştır. Kitapta bunlarla ilgili olarak tarafların yaptıkları resmi yazışmalar bulunmaktadır.

Yazarın, Kıbrıs'ta yer isimlerinin Türkçeleştirilmesiyle ilgili olarak Prof. Dr. Hasan Eren'in yaptığı çalışmalarla ilgili şu yorumu dikkat çeker:

'Federasyonun, burada söz etmeden geçemeyeceğim çok önemli kültürel bir etkinliği de Kıbrıs'taki köy isimlerinin Türkçeleştirilmesinde gösterdiği inisiyatif idi. Bu amaçla, Ankara'daki

yetkili makamlarla işbirliği sonucu Türk dili uzmanı Prof. Dr. Hasan Eren, ilk defa Hikmet İlaydın bey'le aynı zamanda, daha sonra birkaç kere kendisi Federasyon'un davetlisi olarak Kıbrıs'a gelmiş ve bir taraftan Kıbrıs ağzını incelerken, diğer taraftan da Türk nüfusu olan köylerin isimlerinin Türkçeleştirilmesi üzerinde çalışmıştır. Bugün KKTC'mizde kullanmakta olduğumuz, kulağımıza hoş gelen Türkçe köy, kasaba isimleri, 40 yıl önce başlatılan bu etkinliğin semeresidir. Prof. Hasan Eren'in 'Kıbrıs Türk Ağzı' hakkındaki araştırması, Budapeşte'de Macar Üniversitesi ilmi araştırma dergisinde yayınlanmıştır. Bu da Kıbrıs Türkü için ilk'lerden biri idi (s. 133)

1959'da Türkiye'nin MEB Bakanı Tefik İleri bey, Kıbrıs Türk eğitimi için epey destek sağlamıştır. 1959-60 ders yılında 83 yeni öğretmen adadaki çeşitli okullarda göreve başlamıştır. Bunlar arasında, ünlü şair *Arif Nihat Asya*, Celal Bayar Lisesinde edebiyat öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Federasyon, 1960'dan itibaren, *Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi* şekline dönüştürülmüş ve bu Meclis ile *Türk Mukavemet Teşkilatı'nın* denetiminde, kültürel ve iktisadi alanda, çocuk dergileri ve bültenleri çıkarılmaya; köy kadın kursları, el sanatları ve resim sergileri düzenlenmeye başlanmış; Kooperatif, Türk köylüsünün kalkınması için program yürürlüğe koymuştur. *Nazım İleri, Lütfi Hami, Muzaffer Gökmen, Orhan Avkıran ve Özker Yaşın*, Kıbrıs Türk Tiyatrosunu kurmakla görevlendirilmişlerdir. 1961 yılı sonarında Emin Soysal, adaya kültür ataşesi olarak atanmıştır. Özker Yaşın'ın şiirleriyle milli hisler canlı tutulmaya çalışılmıştır. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 31 Ekim 1966 tarih ve Genel 7757 sayılı yazısıyla, TMT adına adada savaşıyor, bu nedenle Türkiye'ye gelemeyen Kıbrıslı Türk erkek üniversite öğrencilerinin kayıtları dondurulmuş ve kontenjanları saklı kalmıştır (s. 302). Bu öğrenciler, genellikle Adana Havaalanından Türkiye'ye girmişlerdir. Bu öğrenciler, yaklaşık 860'ı erkek iken, 520'si kızdır. Kıbrıs maslahatgüzarı *Ercüment Yavuzalp*, bunlarla ilgilenmiştir.

Sonuç olarak, söz konusu kitap, sadece kişisel bir otobiyografi değil, 1957'den sonraki süreç için çok sayıda rapor, resmi yazışma vs. gibi değerli belgeleri de içeren, Kıbrıs Mücadelesinin belirli noktalarını aydınlatan bir kitap olarak görünmektedir.

